

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Медичний інститут

Методичні вказівки
до практичного заняття
з тем 8-9 **«Контроль діяльності фондів соціального страхування.
Управління коштами соціального страхування.»**
з дисципліни **«Основи медичного та соціального страхування»**
для студентів спеціальності: 229. Громадське здоров'я
денної форми навчання

Суми
Сумський державний університет
2019

Методичні вказівки до практичного заняття з тем 8-9 «Контроль діяльності фондів соціального страхування. Управління коштами соціального страхування» / укладачі: зав. Каф. громадського здоров'я, д.м.н., проф. В.А.Сміянов, ст. викладач О.І. Сміянова– Суми: Сумський державний університет, 2019. –.

Кафедра громадського здоров'я

Теми 8-9. Контроль діяльності фондів соціального страхування. Управління коштами соціального страхування.

Фонд соціального страхування України — державний цільовий фонд, який здійснює керівництво та управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням в Україні від нещасного випадку, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та медичним страхуванням, провадить акумуляцію страхових внесків, контроль за використанням коштів, забезпечує фінансування виплат за цими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування та здійснює інші функції згідно із затвердженим статутом.

Загальна мета контролю і нагляду полягає в тому, щоб виявляти фактичний стан справ у будь-якому процесі, спів ставляти відповідність цього стану наміченим цілям і в разі необхідності застосовувати корегуючі заходи по приведенню підконтрольного об'єкта до належного стану.

Основами законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування встановлено, що нагляд за діяльністю цільових фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування здійснюють наглядові ради.

Наглядова рада здійснює контроль за виконанням статутних завдань та цільовим використанням коштів відповідним фондом. До складу наглядової ради входять в рівній кількості представники від застрахованих громадян, роботодавців та держави.

Наглядова рада проводить свою діяльність на принципах рівноправності сторін та їх відповідальності за прийняті нею рішення.

Прийнятими законами з конкретних видів загальнообов'язкового державного соціального страхування встановлено представництво від кожної сторони в кількості по 15 осіб.

Зазначеними законами визначено, що члени наглядової ради працюють на громадських засадах і не можуть одночасно бути членами правління фондів та працівниками виконавчих дирекцій цих фондів.

Основами законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування встановлено, що нагляд за діяльністю цільових фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування здійснюють наглядові ради.

Наглядова рада здійснює контроль за виконанням статутних завдань та

цільовим використанням коштів відповідним фондом. До складу наглядової ради входять в рівній кількості представники від застрахованих громадян, роботодавців та держави.

Наглядова рада проводить свою діяльність на принципах рівноправності сторін та їх відповідальності за прийняті нею рішення.

Прийнятими законами з конкретних видів загальнообов'язкового державного соціального страхування встановлено представництво від кожної сторони в кількості по 15 осіб.

Зазначеними законами визначено, що члени наглядової ради працюють на громадських засадах і не можуть одночасно бути членами правлінь фондів та працівниками виконавчих дирекцій цих фондів.

Представники застрахованих осіб делегуються об'єднаннями профспілок, а представниками від роботодавців – об'єднаннями роботодавців. Порядок делегування сторони визначають самостійно. Склад наглядової ради від держави затверджується Кабінетом Міністрів України.

Термін повноважень членів наглядових рад становить 6 років і закінчується в день першого засідання новоутвореної наглядової ради.

Основні функції наглядової ради:

- перевірка діяльності фондів;
- заслуховування звітів правлінь та виконавчих дирекцій фондів з питань виконання ними статутних завдань фондів і використання коштів за цільовим призначенням;
- у разі потреби, крім щорічних аудиторських перевірок використання страхових коштів, призначає позачергові перевірки фінансової діяльності фондів або окремих напрямів його роботи, діяльності робочих органів виконавчих дирекцій фондів;
- узагальнює практику застосування законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування і подає пропозиції правлінню фондів та Кабінету Міністрів України про його вдосконалення;
- у разі порушень законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування встановлює фондам строки для їх усунення, в разі необхідності вимагає скликання правлінь фондів.

Засідання наглядових рад проводяться не рідше одного разу на півроку, позачергові засідання можуть скликатися за вимогою більшості членів наглядової ради.

Для виконання своїх функцій наглядова рада має право залучати спеціалістів центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками) для проведення перевірок та експертизи з питань, що належить до її компетенції.

Державний нагляд у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування здійснюють спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади відповідно до базових законів з питань соціального страхування.

Метою державного нагляду є контроль за дотриманням страхувальниками та страховиками законодавства, що регулює відносини у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням.

Порядок здійснення державного нагляду у сфері страхування на випадок безробіття та у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності регламентується наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 13.04.2005 № 113 „Про затвердження Порядку здійснення державного нагляду у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття та у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням”. Відповідно до зазначеного вище Порядку відповідним департаментом Міністерства праці та соціальної політики України **державний нагляд здійснюється шляхом проведення:**

- експертизи постанов правління фондів на відповідність їх чинному законодавству, та розрахунків, що складаються на стадії формування проектів бюджетів фондів;

- аналізу застосування законодавства у сфері загально-обов'яз-кового державного соціального страхування.

На підставі результатів державного нагляду у разі необхідності готуються пропозиції щодо удосконалення норм чинного законодавства.

Для попередження прийняття правліннями фондів рішень, що не відповідають чинному законодавству, спеціалістами відповідного департаменту Міністерства праці та соціальної політики України в межах компетенції

розглядаються проекти постанов правління, що надаються директору департаменту як члену правління, та вносяться відповідні пропозиції.

Контрольно-ревізійне управління перевіряє дотримання фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття та фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності законів України, інших нормативно-правових актів, що **регулюють їх фінансову діяльність**, а саме:

- цільове використання коштів фондів, майна та його збереження, правильність ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності;

- відповідність чинному законодавству укладених (або здійснених) від імені фонду угод, договорів з майновими (фінансовими) зобов'язаннями; розміщення тимчасово вільних коштів, у тому числі резерву коштів фондів, на депозитних рахунках у банках (дотримання встановлених законодавством обмежень).

Державний департамент нагляду за додержанням законодавства про працю та територіальні державні інспекції праці контролюють забезпечення прав і гарантій застрахованих осіб роботодавцями та робочими органами виконавчих дирекцій фондів.

Порядок здійснення державного нагляду у сфері страхування від нещасного випадку на виробництві регламентується постановою Кабінету Міністрів України від 26.11.2003 № 1845 „Про затвердження Порядку здійснення державного нагляду у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності”.

Державний нагляд у сфері страхування від нещасного випадку здійснюють:

- Міністерство праці та соціальної політики України (далі Мінпраці - головний орган у системі органів державного нагляду щодо забезпечення здійснення державного нагляду за додержанням Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України законодавства про страхування від нещасного випадку);
- Державний комітет України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (далі Держпромгірнагляд);
- Головне контрольно-ревізійне управління України (далі ГоловКРУ);

- відповідні територіальні органи, на яких може бути покладено здійснення державного нагляду в Автономній Республіці Крим та областях.

Мінпраці перевіряє питання додержання встановленого порядку щодо:

- управління страхуванням від нещасних випадків;
- здійснення страхування від нещасних випадків та проведення реєстрації страхувальників;
- розрахунку розміру, збирання та акумулювання страхових внесків страхувальників, у тому числі щодо обґрунтованості встановлення знижки до страхових внесків (за низький рівень травматизму, професійної захворюваності та належний стан охорони праці) чи надбавки (за високий рівень травматизму, професійної захворюваності та неналежний стан охорони праці) страхувальників;
- здійснення застрахованим та особам, які перебувають на їх утриманні, страхових виплат і надання соціальних послуг;
- виконання обов'язків, пов'язаних з координацією страхової діяльності.

Держпромгірнагляд перевіряє питання додержання встановленого порядку:

- проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, запобігання нещасним випадкам на виробництві, професійним захворюванням та іншим випадкам загрози здоров'ю застрахованих, викликаним умовами праці;
- фінансування Національної, галузевих і регіональних програм поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища.

ГоловКРУ перевіряє фінансову діяльність виконавчої дирекції Фонду та її робочих органів, а саме:

- перерахування, облік і цільове використання страхових коштів, матеріальних цінностей, їх збереження, стан і достовірність бухгалтерського обліку та фінансової звітності;
- розміщення тимчасово вільних коштів, у тому числі резерву коштів Фонду;
- використання і збереження державного та комунального майна, в тому числі переданого в користуван

До переліку нормативних актів, які регламентують порядок здійснення перевірок суб'єктів господарювання (страхувальників) органами фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування щодо сплати та цільового використання страхових коштів, належать: базові закони у сфері соціального страхування, Закон України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами», а також відповідні інструкції про порядок надходження, обліку та витрачання коштів фондів соціального страхування та про порядок проведення ревізій та перевірок щодо коштів цих фондів.

Система нагляду у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні сформована на законодавчому рівні і на сьогодні працює досить ефективно.

Проте, незважаючи на те, що запровадження з 1 січня 2011 року єдиного внеску та нової системи адміністрування збору та обліку внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування не передбачає зміни принципів засад системи загальнообов'язкового державного соціального страхування (кошти соціального страхування залишаються відокремленими від коштів державного бюджету, зберігається страховий принцип формування фінансової системи соціального страхування та принцип паритетності представників тих сторін, за рахунок яких формуються кошти фондів соціального страхування), соціальне страхування як сфера суспільних відносин, серед яких відносини з формування джерел фінансування соціального забезпечення, управління соціальним страхуванням, надання матеріального забезпечення та соціальних послуг за окремими видами соціального страхування, зазнає певних змін.

Так, контрольна функція, що реалізується з метою перевірки дотримання чинного законодавства у сфері соціального страхування та узгодження суспільних, колективних та приватних інтересів у державі, має зазнати змін внаслідок перегрупування об'єктів контролю та перерозподілу повноважень органів управління фондами соціального страхування.

Контрольні функції цих фондів з 01 січня 2011 року поділяються на контроль:

- за рухом грошових коштів, повнотою та своєчасністю сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (здійснює Пенсійний фонд України, у якому зосереджені функції реєстрації платників, збору та обліку внесків);

- за діяльністю виконавчої дирекції та цільовим використанням коштів (здійснюють правління фондів за окремими видами страхування та їх Наглядові ради);

- за виконанням статутних завдань (здійснюють Наглядові ради фондів соціального страхування).

Об'єднання функцій реєстрації, збору та обліку страхових внесків та їх концентрація в Пенсійному фонді України зумовить передачу до нього повноважень правлінь фондів та їх виконавчих дирекцій з реалізації відповідних функцій. У цьому випадку фонди соціального страхування в особі представників сторін соціального діалогу, які входять до складу правлінь, повинні мати можливість здійснювати нагляд і контроль за адмініструванням єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Це питання може бути вирішено шляхом створення постійного органу, до складу якого мають увійти у рівній кількості представники правлінь усіх фондів соціального страхування. Іншим важливим завданням новоствореного постійно діючого органу має стати забезпечення узгодженості інтересів сторін соціального діалогу та представників усіх фондів соціального страхування під час вирішення питань, що стосуються розробки:

- пропозицій щодо розміру єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пропорції його розподілу між фондами соціального страхування;

- проектів нормативно-правових актів, що регламентують окремі види діяльності фондів, зокрема, реєстрацію та облік платників єдиного внеску, формування єдиної інформаційної бази та правил обміну інформацією з бази даних про платників та застрахованих, суми отриманих та перерахованих на рахунки фондів коштів, форми і строки подання звітності та проведення контрольних перевірок платників страхових внесків.

Основні джерела формування доходів фондів:

- 1) надходження від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що розподіляється між фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування, у законодавчо визначених розмірах;
- 2) прибуток, одержаний від вкладення тимчасово вільних коштів фондів на депозитні рахунки, інвестиційний дохід від інвестування страхових резервів фондів;

- 3) кошти державного бюджету та цільових фондів, що перераховуються до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування (асигнування із Державного бюджету України);
- 4) суми від фінансових санкцій, застосованих відповідно до законодавства (штрафів і пені), а також суми адміністративних стягнень за порушення, накладених відповідно на посадових осіб та громадян;
- 5) благодійні внески юридичних та фізичних осіб;
- 6) добровільні внески;
- 7) часткова проплата за путівки на санаторно-курортне лікування до фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності;
- 8) інші надходження відповідно до законодавства.

Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування створюється для забезпечення:

- ведення обліку платників і застрахованих осіб у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування та їх ідентифікації;
- накопичення, зберігання та автоматизованої обробки інформації про сплату платниками єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та про набуття застрахованими особами права на отримання страхових виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- нарахування та обліку виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування .

Реєстр страхувальників – автоматизований банк відомостей, створений для ведення обліку платників єдиного внеску – страхувальників.

Реєстр страхувальників формує та поповнює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, користувачами цього реєстру є органи доходів і зборів, Пенсійний фонд та фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування. На облік страхувальників ставлять органи доходів і зборів.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, виконує також низку завдань:

- 1) аналізує та спільно з Пенсійним фондом та фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування прогнозує надходження коштів від сплати єдиного внеску;
- 2) забезпечує збір та ведення обліку надходжень від сплати єдиного внеску;
- 3) здійснює контроль за додержанням законодавства про збір та ведення обліку єдиного внеску, правильністю нарахування, нарахування, повнотою і своєчасністю сплати єдиного внеску;
- 4) встановлює форми, терміни і порядок прийняття та обробки звітності, зокрема в електронній формі, від платників щодо нарахування, нарахування та сплати єдиного внеску за погодженням з Пенсійним фондом та фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- 5) формує та поповнює реєстр страхувальників Державного реєстру, здійснює заходи щодо забезпечення доступу до даних Державного реєстру згідно з законодавством;
- б) взаємодіє в установленому законодавством порядку з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, міністерствами, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами і організаціями, Пенсійним фондом та фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- 7) узагальнює практику застосування законодавства про збирання та ведення обліку єдиного внеску;
- 8) надає пояснення з питань застосування законодавства про збирання та ведення обліку єдиного внеску;
- 9) укладає з розташованими за межами України підприємствами, установами, організаціями (зокрема й міжнародними) договори про добровільну участь працюючих у них громадян України;
- 10) здійснює інші функції, передбачені законодавством.

До реєстру страхувальників вносять такі відомості:

- 1) податковий номер юридичних осіб, ідентифікаційний код фізичних осіб;
- 2) найменування юридичних осіб (прізвище, ім'я, по батькові для фізичних осіб – підприємців та фізичних осіб, що використовують найману працю);

- 3) місцезнаходження (місце реєстрації/проживання);
- 4) форма власності;
- 5) види економічної діяльності, зокрема основний;
- 6) клас професійного ризику виробництва;
- 7) кількість працівників;
- 8) інша інформація, потрібна для обліку платників, їхніх зобов'язань та сплати єдиного внеску.

Реєстр застрахованих осіб – автоматизований банк відомостей, створений для ведення обліку фізичних осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню.

Реєстр застрахованих осіб формує та поповнює Пенсійний фонд, користувачами цього реєстру є органи доходів і зборів та фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Загалом за Пенсійним фондом України закріплено низку функцій, пов'язаних з веденням реєстру застрахованих осіб, зокрема:

- 1) формування та ведення реєстру застрахованих осіб, здійснення заходів щодо надання інформації з Державного реєстру згідно з законодавством;
- 2) взаємодія в установленому законодавством порядку з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, міністерствами, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами і організаціями та фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- 3) контроль, також спільно з органами доходів і зборів, за достовірністю відомостей про осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню;
- 4) аналіз та прогноз надходження коштів від сплати єдиного внеску;
- 5) інші функції, передбачені законодавством.

Облік застрахованих осіб здійснюється на підставі персональної облікової картки, яка містить умовно-постійну частину, частину картки, що відображає загальний страховий стаж та сплату ЄСб, а також частину, яка відображає виплати і соціальні послуги із фондів соціального страхування.

Перша – умовно-постійна частина картки містить:

- номер посвідчення застрахованої особи;
- прізвище, ім'я та по батькові;
- дата народження;
- стать;
- унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі та серія, номер і назва документа, з якого взяті відомості до персональної облікової картки;
- громадянство;
- номер телефону (за згодою);
- дані про смерть;

Друга частина картки, що відображає загальний страховий стаж, заробітну плату (дохід, грошове забезпечення), розмір сплаченого єдиного внеску та інші дані, потрібні для нарахування та призначення страхових виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування, також передбачає наявність наступної інформації:

- ідентифікаційний номер;
- рік, за який внесено відомості;
- розмір єдиного внеску за відповідний місяць;
- суму сплаченого єдиного внеску за відповідний місяць;
- позначка про особливі умови праці, що дають право на пільги із загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- суму виплат (доходу), з якої сплачено страхові внески за відповідний місяць;
- кількість відпрацьованих застрахованою особою календарних днів (годин) за відповідний місяць;
- іншу інформацію, потрібну для нарахування та призначення страхових виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Третя частина картки відображає здійснення виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування, а також надання соціальних послуги із фонду застрахованій особі, їх обсяги та підстави отримання.

Персональна облікова картка застрахованої особи зберігається в Пенсійному фонді протягом усього життя особи, а після її смерті – протягом 75 років на паперових та/або електронних носіях.

Контрольні питання

1. Основні аспекти фонду соціального страхування
2. Мета контролю органами господарювання за фондами соціального страхування.
3. Статутні завдання та цільове використання коштів.
4. Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування.
5. Поняття про наглядову раду. Її мета та функції.
6. Мета державного нагляду за фондом соціального страхування.
7. Порядок здійснення державного нагляду у сфері соціального страхування.
8. Шляхи проведення державного нагляду.
9. Реєстр страхувальників та його функції
10. Персональна облікова карта, її частини, виплати і соціальні послуги.
11. Основні джерела формування фондів.
12. Нормативні акти, які регламентують порядок здійснення перевірок.
13. Фінансова діяльність дирекції Фонду та її робочих органів.
14. Державний нагляд у сфері соціального страхування.

Література

1. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування № 16/98-ВР від 04.01.1998р. // Все про бухгалтерський облік-2001. - №21.
2. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України № 1058-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
5. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України станом на 10 травня 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
6. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату

працездатності: Закон України станом на 21 травня 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

7. Безугла В. О., Загірняк Д. М., Шаповал Л. П. Соціальне страхування: навч. посібник - К.: Центр учбової літератури, 2011. - 208 с.

8. Кириленко О.П. Соціальне страхування: підруч. / за ред. О. П. Кириленко та В. С.Толуб'яка. – Тернопіль: Екон. думка ТНЕУ, 2016. – 516 с.

9. Кропельницька С.О., Солоджук Т.В. Соціальне страхування: навч. посіб. /С.О.Кропельницька, Т.В.Солоджук. – [Вид. 2-е, доп. та пероб.] – Івано-Франківськ: ПП Бойчук, 2012. – 326 с.

10. Мальований М. І., Соціальне страхування: навч. посіб. / М. І. мальований, П. К. Бечко, В. П. Бечко. – К.: Центр навч. л-ри, 2012. – 496 с.

Список використаної літератури

1. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. - №29. – Ст.1.
2. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.98 р. №16/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. -1998. -№ 23. - Ст. 121.
3. Гаращук В.М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні : дис.. д-ра юрид. наук. : 12.00.07 / Гаращук Володимир Миколайович. – Х., 2003 – 409 с.
4. Гошовська В.А. Ільчук Л.І. Державне управління соціальною сферою в Україні: навч. посіб. / за заг. ред. В. А. Гошовської. - К. : НАДУ, 2008. – 52
5. Сайт Верховної Ради України. - <http://rada.gov.ua>.